

TA'LIM JARAYONIDA INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISH ASOSIDA TA'LIM SAMARADORLIGINI OSHIRISH TEXNOLOGIYASI

Jumaboyeva Komila Toxir qizi

Yaqubova Dinora Bahodirovna

Urganch innovatsion universiteti

*“Boshlang'ich ta'lim va psixologiya” kafedrası,
Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dots.*

Annotatsiya. Maqolada ta'lim jarayonida interfaol metodlardan foydalanish asosida ta'lim samaradorligini oshirish texnologiyasi nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Zamonaviy ta'lim siyosatida ta'lim sifati davlat ta'lim standartlari, o'quv dasturlari va ta'lim mazmunining belgilangan talablarga muvofiqligi bilan baholanishi, shuningdek o'quvchilarda mustaqil va erkin fikrlash hamda ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish ustuvor vazifa sifatida ko'rilishi qayd etilgan. Shu bois interfaol metodlar nafaqat darsni jonlantiruvchi usullar, balki ta'lim mazmunini o'zlashtirish, o'quvchi faolligini kuchaytirish, hamkorlikdagi o'rganishni yo'lga qo'yish va natijadorlikni oshirishga xizmat qiluvchi yaxlit pedagogik texnologiya sifatida baholanadi.

Kalit so'zlar: interfaol metod, pedagogik texnologiya, ta'lim samaradorligi, o'quvchi faolligi, hamkorlikdagi o'qitish.

KIRISH

Ta'lim samaradorligi masalasi zamonaviy pedagogikaning markaziy muammolaridan biri bo'lib, u faqat o'quv materialini yetkazish bilan emas, balki uni chuqur o'zlashtirish, amaliy qo'llash, tahlil qilish va mustaqil qayta ishlash bilan belgilanadi. O'zbekiston Respublikasining “Ta'lim to'g'risida”gi Qonunida ta'lim sohasidagi davlat nazorati berilayotgan ta'limning mazmuni va sifati davlat ta'lim standartlari, davlat ta'lim talablari va o'quv dasturlariga muvofiqligi asosida amalga oshirilishi belgilangan. Bu esa pedagogik jarayonda natijadorlikni ta'minlash tasodifiy emas, balki ilmiy asoslangan metod va texnologiyalarni tanlash bilan uzviy bog'liq ekanini ko'rsatadi [1]. Shu bilan birga, umumiy o'rta ta'lim davlat ta'lim standartida o'quvchilarda mustaqil va erkin fikrlashni hamda ularning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish asosiy vazifalardan biri sifatida qayd etilgan [2]. Demak, ta'lim samaradorligini oshirish masalasi bilimni uzatishning ko'payishi emas, o'quvchi tafakkuri va faolligining kuchayishi bilan baholanishi lozim.

ASOSIY QISM

Interfaol metodlarning ta'lim samaradorligini oshirishdagi asosiy mexanizmi o'quvchini ta'lim jarayonining faol subyektiga aylantirishidir. OECDning “Student Agency for 2030” konsepsiyasida o'quvchi agentligi uning o'z hayoti va atrofdagi

olamga ijobiy ta'sir ko'rsatish qobiliyati va irodasi bilan izohlanadi; shuningdek, ta'lim tizimida agency o'qitish va baholash bilangina emas, balki hamkorlikdagi qurilish — co-construction bilan ham bog'liqligi ta'kidlanadi [5]. Ushbu g'oya interfaol metodlar mohiyatini aniq ifodalaydi: o'quvchi dars jarayonida savol qo'yadi, bahs yuritadi, qaror qabul qiladi, tengdoshlari bilan muhokama qiladi, demak u tayyor javob iste'molchisi bo'lib qolmaydi. Ta'lim samaradorligi aynan shu nuqtada ortadi, chunki o'zlashtirish passiv eshitish orqali emas, faol intellektual harakat orqali sodir bo'ladi. Interfaol metodlardan foydalanish shunchaki "faol dars" tashkil etish emas, balki o'quvchining bilimni ishlab chiqish jarayoniga kirishini ta'minlashdir.

Pedagogik texnologiya nuqtayi nazaridan interfaol metodlarning kuchi ularning didaktik imkoniyatlarida ko'rinadi. Metodik qo'llanma matnida interfaol metodlarning ta'lim-tarbiya sifatini yaxshilash, samaradorligini oshirish, o'qituvchi va ta'lim oluvchi, shuningdek ta'lim oluvchilar guruhi o'rtasida hamkorlikni qaror toptirishga xizmat qilishi ko'rsatilgan [4]. Shu manbada metodlarning didaktik imkoniyatlari orasida o'quvchilarda mustaqil fikrlash qobiliyatini shakllantirish va rivojlantirish, mavzularni mustaqil o'rganish ehtiyojini qaror toptirish alohida qayd etiladi [4]. Demak, interfaol metodlar samaradorligi ularning tashqi ko'rinishidagi jonlilikda emas, balki o'quvchining bilish amallarini faollashtirishida namoyon bo'ladi. Muammoni ajratish, gipoteza ilgari surish, dalil keltirish, qiyoslash, guruhli xulosa chiqarish va refleksiya kabi jarayonlar chuqur o'zlashtirishga olib keladi.

Ta'lim samaradorligini oshirish texnologiyasida interfaol metodlarni qo'llash bosqichma-bosqich loyihalaniishi zarur. Birinchi bosqichda o'qituvchi ta'lim maqsadini faqat "mavzuni tushuntirish" tarzida emas, balki "o'quvchi nimani tahlil qila oladi, nimani asoslay oladi, qaysi muammoni mustaqil hal qila oladi" tarzida aniqlaydi. Ikkinchi bosqichda mazkur maqsadga mos metod tanlanadi: aqliy hujum, klaster, FSMU, insert, kichik guruhli muhokama, debat, "aqliy xarita", case-study, "B-B-B", loyiha yoki rolli o'yin. Uchinchi bosqichda topshiriqning mazmuni, vaqt taqsimoti, guruhlararo aloqalar va natijani taqdim etish shakli belgilanadi. To'rtinchi bosqichda baholash mezonini oldindan aniq ko'rsatiladi. Interfaol metodlar aynan shu texnologik izchillik asosida qo'llangandagina natija beradi; aks holda ular darsni faqat tashkiliy jihatdan rang-barang, ammo mazmunan sayoz holga keltirishi mumkin. Bu xulosa pedagogik texnologiya haqidagi manbalarda metodning emas, uni loyihalashning hal qiluvchi ahamiyatga egaligi bilan uyg'unlashadi [3], [4].

Interfaol metodlar ta'lim samaradorligini oshirishda o'quv materialining mazmuniga mos kelishi bilan ham ahamiyatlidir. Muammoli vaziyatga boy mavzularda bahs-munozara, keys va konseptual xarita samarali bo'lsa, faktik material ko'p bo'lgan mavzularda insert, jadval, guruhli tasniflash yoki "ajurli arra" texnologiyasi ko'proq natija beradi [4]. Masalan, nazariy mavzuni kichik guruhlarda qismlarga ajratib o'rganish va keyin umumlashtirish orqali har bir o'quvchi

mazmunning ham ijrochisi, ham tashuvchisiga aylanadi. Shu tariqa darsda vaqt samarali taqsimlanadi, bir yo'la bir nechta kommunikativ kanal ishga tushadi va o'quvchi o'z fikrini ifodalashga majbur bo'ladi. Ta'lim samaradorligi mazmunning ko'payganida emas, o'quvchi bilan mazmun o'rtasidagi faol munosabat yuzaga kelganida ortadi. Interfaol metodlar aynan mana shu faol munosabatni tashkil etadi.

XULOSA VA MUNOZARA

Ta'lim jarayonida interfaol metodlardan foydalanish asosida ta'lim samaradorligini oshirish texnologiyasi zamonaviy pedagogikaning eng muhim yo'nalishlaridan biridir. Ta'limning mazmuni va sifati davlat ta'lim standartlari hamda o'quv dasturlariga muvofiqligi bilan belgilanar ekan, o'quvchida mustaqil va erkin fikrlash, ijodiy yondashuv va kompetensiyalarni shakllantirish ta'lim samaradorligining asosiy mezoniga aylanadi [1], [2]. Interfaol metodlar aynan shu vazifani bajaradi: ular o'quvchini ta'lim jarayonining faol ishtirokchisiga aylantiradi, bilish faoliyatini kuchaytiradi, hamkorlikni yuzaga keltiradi va chuqur o'zlashtirishga olib keladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi. Ta'lim to'g'risida: O'RQ-637-son. 2020-yil 23-sentabr // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. Umumiy o'rta va o'rta maxsus ta'limning davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risida: 187-son qaror. 2017-yil 6-aprel // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi.
3. Omonov H., Xo'jayev N., Madyarova S., Eshchonov U. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. Toshkent: Iqtisod-moliya, 2009.
4. Ro'ziyeva D., Usmonboyeva M., Holiqova Z. Interfaol metodlar: mohiyati va qo'llanilishi. Toshkent: Nizomiy nomidagi TDPU nashriyoti, 2013.
5. OECD. Student Agency for 2030. Paris: OECD Publishing, 2019.
6. UNESCO IITE, INRULED, Beijing Normal University. Guidance on Active Learning at Home during Educational Disruption: Promoting Students' Self-Regulation Skills. Paris: UNESCO, 2020.